

Lipták Pali mondja

(Faggatom, ha tudom, Pali bátyámat.)

(Nehezen áll kötélnek.)

(– Inkább ne.)

(Aztán csak.)

Találkozások

1945-ben 23 éves voltam, 1950-ben 28; a többi, Cseres Tibor 30 éves, Féja, akit öregnek tekintettünk, csak 50, és sorra a többi öreg 50 éves, Sass Árpád, Jankay. A fiatalok: Vasas, Kerkes, Jakuba 35 évesek...

Akikkel találkoztam.

Ebben a mezőnyben sihedernek számítottam.

Már múltjuk van, pedig még nem öregek.

1951-ben Fodor Bandival ismerkedtem meg. Szolnokon találkoztam vele; én 29, ő 22 éves.

Olyan helyzet volt akkor, mint az 1989 utáni: nemzedéki helyezkedések, a helyfoglalások újabb gondokat okoznak. A feltörekvő fiatalok elfogadják az öregek előretörését, aztán fellázadnak.

Az ötvenes években nem a képességeknek megfelelő munkát kapták, hanem amit kiosztottak nekik.

Alapozó évek voltak ezek: alapvető élmény volt megismernem ezeket az embereket.

Arany utcai szép napok

1922-ben a Kastély utcában születtem, egy éves koromban költöztünk a családi otthonba, az Arany utca 22-be. A nagyszülői ház az egyik első csabai utcában az Alsó tizedben volt. Szlovákok, zsidók, magyarok vegyesen lakták. Az apám szabó, nagyapám kőműves volt.

(1995-ben a város egyik leginkább semmibe vett utcája az Arany: az emberek építkeznek, egyre csinosabb házakban laknak, gépkocsit, mindent vesznek, mit lehet, igyekeznek! Am Kormányainknak és Városházánk tanácsainak és képviselőtestületeinek ezideig még nem futotta kiköveztetni, valami módon egyáltalán használhatóvá tenni – például az itt élők által fizetett adókból – az ulica Zlatát.)

A Révai iskolába jártam, majd három évig az evangélikus gimnáziumba. Aztán az inasiskola s a búzapiaci műhely.

Minden barátom a polgáriba ment, én miért a gimnáziumba? Mert evangélikus a család! Anyám azt mondta:

– Ha továbbtanulsz, csak az evangélikus gimnáziumba, mehetsz!

Harmadikban a német pótvizsgához semmi kedvem nem volt. Apám beleegyezett, hogy abbahagyjam s 1934-ben inas lettem.

A Templom árnyékában

A Ferenc József téri Varga és Tábor Úriszabókhöz kerültem inasnak.

A Búzapiacnak akkor már Ferenc József tér volt a neve.

A fél életemet a Templom árnyékában töltöttem: a gimnáziumban, a szomszédos inasiskolában, a szabóműhelyben s környékünkön, meg a könyvtárban.

A Szamek-házban kezdtem (*ahol most a zenede van*), aztán átköltöztünk a 9. szám alá.

Búzapiaci polgárok

1934-től 1938-ig voltam inas, 1938-tól 1949-ig segéd s 1949-ben lettem könyvtáros az Urszinyi-házban, amely a körzeti könyvtáré lett. (*A Városi Könyvtár – ahol Féja dolgozott – akkor a Múzeumban működött.*)

A Szent István téren irodák voltak, a Ferenc József téren polgárok, iparosok, értelmiségiek, kereskedők s művészek éltek. Igazi polgárvilág volt! Minden ház magántulajdonban volt, a földszinti helyiségekben pedig a bérlők üzletei.

Például a Zsíros-házban egy-egy fényképész, szabó, cipész, borbély, bádogos, cipőfelsőrész készítő, ócskás két gyönyörű lányával, borkereskedő...

„**Három igaz szó: HOLLÓ BORA JÓ**” – hirdette a cégéren.

Reisz-ház, Bakos-ház...

Szamek is tehetős polgár volt.

A Munkásotthonban

Inasiskolás koromban három szakszervezeti könyvtárnak voltam az olvasója, a ruházati, az építők és szuszterek szakszervezeténél! Olvasó ember a Munkásotthonban lettem, ahol mindhárom működött.

1938-ban léptem be a szociáldemokrata pártba.

1945-ben szociáldemokrata maradtam (1945 május elsején én voltam az MSZDP szónoka, a Városháza erkélyéről beszéltem; utána mondták, kész Démoszthenész vagyok). Ez sokaknak – akik kommunistának minősítették át magukat – nem tetszett. 1945 után az MSZDP tele lett kispolgárokkal. Nem a párt hígult fel, beszívárogtak azok a tisztességes értelmiségiek, akik nem akartak a kommunista pártba lépni.

A pártegyesülés után is mindvégig (1985-ig) szociáldemokrata maradtam.

Pojebeme pánó

Egy kőműves csak baloldali lehetett! Nagyapám is így lett baloldali. Az utcánkban ez volt a szellem.

Nagy együttérzés az osztállyal. Nem demagóg volt, akiből láthattál később éppen eleget, hanem ember. Beletartozott, hogy vasárnap elment Tranosciusával a templomba, s visszafelé megállt Spitz Sámuelnél billiárdozni, fröccsözni.

– Gyurka, egy fröccsöt az unokámnak! – rendelt nekem is a Kölcsey és a Wesselényi utca sarkán, a mai óvoda helyén lévő kocsmában.

Hazajött, kijelölt egy 32 strófás éneket a Tranosciusból s ránk parancsolt, énekeljük el! Tótul.

Hogy aztán az udvarra kimenne a tyúkok miatt káromkodni kezdjen.

Az volt 1945 előtt az agrárproletár jelszó:

– Pojebeme pánó!

Megbasszuk az urakat.

Ez volt az alaphelyzet.

Korábban (*Achik idejében is*) a nadrágosokat utálták.

Akik fiatalkoromban az élmezőnyt alkották, ma a munkásmozgalom „mártírjai”. A Vasúti-temető elkerített részén nyugszanak.

(Vasúti, elébb csak Alvégi-temető, közel az Arany utcához.)

(Mintha Lipták Pál nem kíváncozna oda.)

(– Temetőbe ki vágyna...)

(...Az Alvégi-temető kerített díszhelyére nem.)

(Dr. Becsey Oszkár utcai háza udvarán öreg csabai sírkeresztek.)

A könyv szerelmese

Tulajdonképpen úgy voltam könyvtáros, hogy sosem voltam az! Mert a könyvtárosok külön kasztot alkotnak, a részletekben bogarásznak. Én szerettem a könyvtárat...

Nyilván előzménye, hogy 1945 előtt antikváriumot akartam nyitni. Volt vagy ötezer könyvem, amivel megnyithattam volna... A könyvtár itt lép be az életembe.

Mindig magamnak csináltam! A folyóiratokból is azt rendeltem, ami érdekelt. Olyan folyóirat-állományunk volt, amilyen a vidéki könyvtárakban sehol!

A megrendelt folyóirat mindig tükrözte a pillanatnyi érdeklődésem.

(Pali bácsi beszélgetőtársa a Körös-parti könyvesház folyóirat-olvasójában ismerhette meg már a hatvanas években a Párizsi Magyar Műhelyt s megannyi – akkoriban idehaza igen kevés helyen kézbe vehető – magyar és idegen nyelvű, nyugati társát, meg a határainkon túli magyar kisebbségek sajtóját.)

(Máshol nem hitték el, miféle lapok mutatják magukat a Körös-parti könyvtár olvasótermében.)

Foglalkoztatott a könyvtárépítés? Építészeti lapokat rendeltem; beszereztem a külföldi folyóiratokat.

(S hogy ennél is jobban izgatta a képzőművészet, a negyedfél évtized alatt a Békés Megyei Könyvtárban példátlan albumgyűjtemény alakult ki.)

(A Békési Gyűjtemény ritka darabjait ő és Fėja szedte össze a háború után a leroltásra ült kastély-könyvtárak maradványaiból.)

Ennek köszönhettem, hogy UNESCO ösztöndíjjal külföldön is körülnézhettem.

Ez megint rátett egy lapáttal.

A megyei megvolt, a hálózat járási és községi könyvtárait kezdtem átalakítani. *(1949 és 1985 közt könyvtáros, Kossuth-díjat 1954-ben kapott.)*

Könyvtárosságom

Sokat jártam Budapestre; az értekezleteket arra használtam fel, hogy beköszöntem és elpárologtam, hogy azt nézzem, ami érdekel.

Vidéken sosem volt pénz, utána kellett járni. Budapesten olyan köröket ismertem meg, amelyek támogatni tudták a megyei könyvtár fejlesztését. Amikor máshol sufnikat építettek, Medgyesbodzásan teljesen új könyvtár épült, mellé új kőszobor került.

Egyéb irányú érdeklődéseim találkoztak e könyvtárosságban.

1952-től voltam igazgató, 1956-ig dolgoztam együtt Féjával; egyesült – megyei-ként – a körzeti és a városi könyvtár. Az én szerepem: szakítottam az addigi gyakorlattal. Addig bezárkózó volt a könyvtár, az olvasó a raktárból kapta a könyvet.

(A Kossuth-díjat a körzeti könyvtárban végzett munkájáért kapta.)

1952-ben azzal kezdtem, hogy kihajintottam a könyvtárból az összes fekete, barna bútort, a régi falakat kivettem, boltívet építettem; a csabai volt az első fehér, világos könyvtár az országban. Talán a következő évben volt a váltás a szabadpolcos rendszerre; vigyázni kellett, ne lopjanak...

1956 vízválasztó, ahhoz lehet viszonyítani, mi volt előtte s mi később. 1956-tól kezdődik a könyvtárak átrendeződése; 1958 körül kapott a könyvtár két művelődési autót.

Kedvemre

Az egész életemet leéltem úgy, hogy mindig azt csináltam, amihez kedvem volt.

Elküldtek volna bennünket cséplőgépnél agítálni?... Ez a könyvtár sosem volt! Lehet, hogy jelentettük, hogy volt, de ki nem mentünk.

Valahogy kikerültük.

Nem kellett mást csinálnom, mint amiben örömet találtam.

Óriási elmaradásokat kellett bepótolnom! Újabb és újabb területeket kellett becserkészmem.

A könyvtárosságom is: szisztematikusan rendeltem alá a magánéletemnek; a magam épülését szolgálta.

Ez nagyjában egyezett is a meghirdetett, de meg nem valósult népművelési elképzeléssel.

Könyvkiadás, mint Lipták-játék

Vagy száz könyvet adtam ki. Az első Fodor András versfüzete 1974-ben, ez még a régi „tapsós nyomdával”, tégelyes sajtóval készült, s 1985-ben hagytam abba ezt is.

108-at adtam ki. Versalbumokat, helytörténeti érdekességeket, rajzalbumokat, vegyes sort. Az első tíz kiadvány a régi nyomdagéppel elég nehézkesen készült; olyan kevés volt a betű, hogy egy oldal kinyomtatása után lehetett csak kiszedni a második oldalt.

Szegényes nyomdából igazi, értékes könyvet kiadni!...

A költők örültek a Lipták-játéknak.

...Aztán egyre terjedelmesebb könyveket jelentettem meg.

Nincs olyan kiadvány, amelyért pironkodnom kellene.

Tisztességes és jó játék volt.

Sajnos nem tudtam belőle kihozni azt, amit elképzeltem.

Otthon, szépen

Néprajzi gyűjtő (s egy kis kötet sor erejéig népismereti fró) is vagyok. Nem vettem meg minden kutyaszart, mert meg tudom különböztetni, melyik tájról való. Vagy 200 butéliámról darabonként leírás, kitől vettem, honnan való, fénykép... Cserepek és parasztbútorok, szőnyegek.

(Mindez korábban a nagyréti tanyáján volt, ahonnan a rablók elől menekítette szép gyűjteményét a Kanálisi-szőlők helyére települt Körösön túli kerület előbb Perényi, utóbb Micsurin, ma Becsey utcai házába.)

Könyvek, meg az albumaim. *(Egykori csabai huncutságokról és a maga dolgairól tudósító rajzos napló, melybe ma is be-beszerkeszt valamit.)*

Gyűjtőszemvedély?... És igény, mi vegyen körül az otthonomban minden pillanatban.

(Az udvaron szoborkert; több, mint kellemes környezetben él Lipták Pál. Enyhe hely ez a Nagy Magyar Alföld e nem túl művészetbarát városában.)

Itthon, kicsiben, minden megvan! Ezért érzem itt jól magam nyugdíjasként is.

A fölösleges tárgyakból, szobrász és festő barátaimmal csereberélve lett ez a szép gyűjtemény.

...Ezek egymást egészítik ki.

Az a kor, amelyet ez a környezet idéz, 1899-cel véget ért.

Réti kertben

1957-ben vettem egy hold – három okta – földet Nagyrétben.

A könyvtárban előadásokat szerveztünk, irodalmi hétfőket, művészeti vasárnapokat rendeztünk, a legkülönbözőbb szakelőadásokat tartották a meghívott budapesti tudósok, a kertészetről is. Ekkor vettem, 21 ezer forintért, három oktat.

Csabai az ember, míg nincs egy talpalatnyi földje, nem nyugszik.

Kivítem egy faiskolai szakembert, az mondta, mit, hogy telepíthetek a réti földre.

Elég hamar felcseperedtek.

A tanya köré gyümölcsöst telepítettem; mindent kipróbáltam, aztán fokozatosan leépítettem.

Odavítem a népművészeti gyűjteményem. Betörtek, behoztam.

A város vezetői idehozták a vendégeiket gyűjteményt nézni. Gyakran jött hozzám buszra való ember; amíg nézelődtek, megették a szőlőt!

Beleuntam, hogy idegenforgalmi látványosság legyen a réti tanyám.

Festeni, amikor lehet

1945-ben kezdtem el festeni, 1951-ben a Múcsarnokban szerepeltem egy képpemmel, 1954-ben volt saját tárlatom a Fényes Adolf Teremben.

Azért is jó volt nekem a könyvtárosság, mert úgy csináltam, hogy ne legyen kötelező munkaidőm: nem 8-tól 5-ig, hanem 1949-től 1985-ig voltam könyvtáros.

Ha kellett, bármikor.

Ha a könyvtárosság nem engedte, nem festettem, ha a könyvtár megengedte, akkor festettem.

Megszabadultam a vasárnapi festő nyúgeitől. Ha úgy tetszett, szerdán is festettem, és a környezetem ezt elfogadta.

1951-től 1995-ig 140 kiállításon szerepeltem, ebből 21 volt egyéni. 1945-től riport és egyéb írás rólam 85 jelent meg.

A festés további örömeiket és gazdagodást hozott! Ha szembeállsz a tájjal s lerajzolsz egy fát, nem az a fa lesz...

Hallatlanul nagy öröm festeni, másképpen látja az ember a világot.

A festésben is a magam útját jártam.

Az első festményem 1943-ban készülhetett. Körös-parti tájkép volt.

Nem akartam festő lenni, de valamiért megfogott.

Ligeti asztalos, vasárnapi festő, mondta az első képemre:

– Hahaha, ez egy semmi; Magából nem lesz festő!

Nem is a Körös-part, a Kenderáztató, ahova én kivonultam!

(Az első képet festeni, az Arany utcához közeli Céli-dombszeg mögötti világba, hol 1995-ben az egész várost fenyegető szeméthegy csúfoskodik s fertőz mindent, mit fertőzhet.)

(Csoda, hogy Pali bátyám jó évtizede kimenni sem szeret az utcára? Látni, hogy mivé lett ez a régi időkben tökéletes rend szerint megszerkesztett mezőváros?!)

(A szomszédban, Gyulán, ugyanezt érezte Simonyi Imre – akivel Lipták Pál, mellesleg, nem értett szót; egy füzetét azért neki is kiadta s ennek Imre bátyánk nagyon örült.)

A keresztapámnak annyira megtetszett a kenderáztatói kép, hogy el is kérte. Később meg akartam mutatni egy hozzáértőnek, addigra elveszett.

A magam örömére

1945-ben friss szelek fújtak. A szabóműhelybe bejártak a csabai festők; nadrágot csináltattak, vasaltattak.

Szakiskola létesült a múzeumban, abban tanultam. Miklós István, Sass Árpád, Jankay Deutsch Tibor tanított; Jankay keveset. Jankaynak nem volt elég a 24 óra a festésre.

Egy időben Sass modorában festettem, nehezen szabadultam a hatása alól. Miklóssal együtt jártunk a határba festeni.

Egy autodidakta másképpen lesz festő, mint akit az akadémián mindenre megtanítanak!

Egész életemben alig adtam el képet; jó is volt, mert amit csináltam, hiánytalanul egyben van.

(A Lipták-házban, Békéscsabán.)

Sarusi Mihály

